

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. Describe the state of Jewish life in Cairo at the beginning of the sixteenth century.
2. Who was R. Yitzchak Sholeil? When did he die? Describe him and the powers of his office.
3. Who was the Radvaz's mentor? Describe him.
4. Describe three regulations instituted by the Radvaz.
5. Who was the Radvaz's greatest disciple?

This and much more will be addressed in the third lecture of this series: "The Radvaz and the Rebirth of Egyptian Jewry".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it as well as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE

Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series VIII Lecture #3

THE RADVAZ AND THE REBIRTH OF EGYPTIAN JEWRY

I. Life in Egypt in the Fifteenth Century

A. I shall not speak of the grandeur of Cairo and of the multitude of men to be seen streaming there, for many before me have described them, and all that has been said of the town is true. It is not completely surrounded by a wall, though there are several places here and there protected in that way. The town is very animated, and one hears the different languages of the foreigners who inhabit it. It is situated between the Red Sea and the Mediterranean, and all merchants come from India, Ethiopia, and the countries of Prester John through the Red Sea to Cairo both to sell their wares, which consist of spices, pearls, and precious stones, and to purchase commodities which come from France, Germany, Italy and Turkey across the Mediterranean Sea through Alexandria to Cairo. . . . In Cairo, there are now about seven hundred Jewish families; of these, fifty are Samaritans, called also Cutheans, one hundred and fifty are Karaites, and the rest Rabbanites. . . . The Samaritans are the richest of all the Jews in Cairo, and fill most of the higher offices of state; and are cashiers and administrators; one of them is said to have property of 200,000 pieces of gold. The Karaites are richer than the Rabbanites, but there are opulent men even among the latter. . . . The Karaites mix among the Rabbanites and try to become friendly with them. Among the Jews in Cairo, there are money changers and merchants, for the country is large, and some branch of industry is open to everyone. For trade, there is no better place in the world than Cairo; it is easy to grow rich; hence, one meets there with innumerable foreigners of all nations and languages. You may go out by night as well as by day, for all the streets are lighted with torches; the people sleep on the ground before the shop. The Jew can buy everything that is necessary, such as meat, cheese, fish, vegetables, and in general all that he requires, for everything is sold in the Jews' street; . . . the Jews cook at home only for the Sabbath, since men, as well as women, are occupied during the whole week and can, therefore, buy everything in the market. **Letter of Rav Ovadiah of Bertinoro to his father, Written in 1488**

B.

ויש במצרים כיום כחמישים ב"ב מן האנוסים אשר היו בספרד, בעלי תשובה ורובם עניים אשר עזבו את בתיהם ואת עשרם ואת אבותיהם ואת אבות אבותיהם שהיו שומרים את דתי הגויים והם באו לחסות תחת כנפי השכינה. מכתב ר' עובדיה מברטנורא שנת רמ"ח

. . . In Cairo, there are about fifty families of forced apostates (Marranos) from Spain, who have all done penance; they are mostly poor, having left their possessions, their parents, and ancestors, and come here to seek shelter under the wings of the L-rd, G-d of Israel. **Letter of Rav Ovadiah of Bertinoro, written in 1488**

C.

תהלה לא-ל יש אתנו יודע עד מה. וכמה וכמה חכמים שלמים וכן רבים. ונגד פניהם נבונים. עוקרים הרים וטוחנים זה בזה ומוציאין קמח סלת מנופה. בשלש עשרה נפה בשפה רפה. אין לפניהם שאת קול גבוהה וקשה ובקול ענות חלושה. שו"ת מהר"ם אלשקר סימן לא

Praised be G-d that we have so many members in our community [in Egypt] that we don't even know the exact number. And we have so many erudite scholars as well as gifted Talmudic analysts, who have the ability to uplift mountans [of evidence], grind them into their composite parts, and extract superior sifted flour. They speak in a soft voice, not in loud or harsh tones. **Teshuvos R. Moshe Alashkar 31**

II. The Nagid

A.

(1) ובשנת שס"ו לחשבונם היא שנת ד' אלפים ותשמ"ה ליצירה באה מלכה [מבבל] לארץ מצרים . . . ויאמר לה המלך אין [ליהודים] לא מלך ולא נשיא אמרה לו במלכות אבי יש ישראלים הרבה ויש להם נשיא . . . מזרע דוד ואבי מתברך בו . . . ואם ייטב הדבר בעיני המלך וישלח ספרים ביד הרצים . . . ותשלח לי אחד מהם כי בתך רצתה בזה. ושלחו לו משם איש נבון וחכם מר פלוני מזרע הנשיאים . . . וישיתהו על ארץ מצרים. ומשם והלאה נשתלשל הנגידות במצרים. והיה לו הרמנותא דמלכא ומאמר המלך לרדות את העם במקל וברצועה. . . והיה ממשיך המנהג עד זמן הרמב"ם ז"ל שהיה בזמנו אחד מהם מזרע דוד ע"ה

In the year 366 A. H. which is 4,745 [or 4735] years from creation (985 or 975 C.E.), the queen came [from Iraq] to Egypt. . . . The king told her that the Jews don't have a king or Nasi. She replied to him, "In the kingdom of my father, there are many Jews and they have a Nasi (prince) . . . who is a descendant from the House of David and my father is blessed through him . . . If the thing is acceptable to the king, he should send a letter through his messengers." . . . [He asked the Caliph,] "Send me one of the [descendants of the House of David] for this is what your daughter desires." They sent him a wise and understanding person . . . who was a direct descendant of the Nesieem (princes). . . . He appointed him over the land of Egypt and, from then on, the position of Nagid began in Egypt. He had power, through the edict of the king, of punishment and enforcement through the use of the cane and whip . . . This situation lasted until the time of Rambam, z"l. **Divrei Yosef - R. Yosef Sambari**

(2) צריך שתדע שעיקר דבר זה נמשך כי קרוב לתחלת מלכות הישמעאלים מלך מצרים הנקרא אצלם חל כלי"פא נשא בת מלך בגדד היא בבל וכשבאה למצרים שאלה על ענין היהודים ואם יש להם מלך או נשיא ואמר לה המלך אין להם לא מלך ולא נשיא אמרה לו והלא במלכות אבי יש ישראלים הרבה ויש להם נשיא נקרא ריש גלותא והוא מזרע דוד המלך ע"ה ואבי מתברך בו ועושה לו כבוד גדול לפי שהוא מזרע מלכים ונביאים ומיד צוה המלך להביא לו משם איש אחד מזרע דוד המלך ע"ה ושלחו איש נבון וחכם מר פ' מזרע הנשיאים ומנה אותו לנגיד על כל היהודים אשר בכל מלכותו ומשם נשתלשל הנגידות במצרים והיה לו הרמנותא דמלכא ומאמר המלך לרדות את העם במקל ורצועה דכתיב לא

יסור שבט מיהודה ואחר שנפסקה זרע דוד ממצרים או שלא היו זרעו ראויים למינוי חזרה נגידות למי שראויה לה מצד חכמתו ומעשיו והיה דן יחידי בדיני ממונות ומעניש ומכה ומנדה ומחרים כפי מה שצריכה השעה וכל זה במאמר וגזרת המלך עד שמלכו התוגראין ואע"ג דבטלה הנגידות בעונותינו ואין לנו הורמנותא נשאר המנהג הראשון שיהיה דן יחידי דיין אחד במקום הנגיד ובוררין להם הצבור מי שראוי לכך וממנין אותו לדיין עליהם וכיון שהם בוררין אותו הוי כאלו קבלוהו עליהם כולם אפילו אותם שלא היו בשעת הברירה שהרי הוברר מטובי העיר במעמד אנשי העיר ויכול לדון אפילו יחידי וכיון שהוא יושב ודן יחידי ובאין לדון לפניו הוי כאלו קבלוהו עליהם. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תקט

You need to know that this situation [of the Nasi's leadership] essentially continued on. Close to the beginning of the [independent] Arabic rule in Egypt, the king, who is called by them Chal Calipha, married the daughter of the king of Baghdad. When she came to Egypt, she questioned him regarding the Jews and if they had a king or Nasi. The king told her that the Jews did not have a king or Nasi. She replied, "In the kingdom of my father, there are many Jews and they have a Nasi (prince) who is called the Reish Galusa (exilarch) who is a descendant of King David and my father is blessed through him. He gives him great honors for he is a scion of kings and prophets." He immediately asked the king of Baghdad to provide him with a descendant of king David, of blessed memory. [The king] sent him a wise and understanding person . . . who was a direct descendant of the Nesieem (princes). He appointed him as Nagid (leader) over all of the Jews in his kingdom. From then on, the position of Nagid began in Egypt. He had power, through the edict of the king, to punish and enforce the law through the use of the cane and whip. After the descendants of David [of this branch] had either died out or were not fit for the position, the candidacy for the position became based on wisdom and achievement. [The Nagid] would judge alone in monetary cases and would punish, flog, and excommunicate according to the needs of the hour. All of this was done through the decree of the king. This situation continued until the Turks came to power. Even though the position of Nagid came to an end, due to our sins, and we have no governmental authority granting him power, the previous custom remains in place that a single judge can adjudicate, in the stead of the Nagid. The community appoints someone who is fit for this position and appoints him to be their judge. Since they select him, it is as if they all accepted him upon themselves [and his decision is legally binding]. Even those who were not present at his selection, [are bound by his decisions], since the leadership of the community chose him in the presence of the members of the community. He has the ability to judge on his own. Since he sits in that position and they come before him, accepting his authority, it has the equivalent force of a formal acceptance. **Teshuvot Radvaz 3:509**

B. The Nagid R. Nassan HaKohen Sholel

1) The Jewish *Nagid* who has his residence in Cairo is appointed over all the Jews who are under the dominion of the King of Egypt; he has all the power of a king and can punish and imprison those who are in opposition to his decrees; he appoints the *Dayanim*

(judges) in every community. The present prince lived formerly for a long time in Jerusalem but was obliged to leave it on account of the Elders, the calumniators and informers who were there. He is called R. Nassan ha-Cohen; he is rich, wise, pious, old, and is a native of Barbary. When I came to Cairo he showed me much honor, loved me as a father loves his son, and tried to dissuade me altogether from going to Jerusalem on account of the informers there; all scholars and rabbis formerly in Jerusalem left the city in haste in order to preserve their lives from the oppressions of the Elders. The Jews who were in Jerusalem, about three hundred families, disappeared by degrees on account of the great taxes and burdens laid upon them by the Elders, so that the poor only remained, and women; and there was scarcely one to whom the name of man could justly be given.
Letter of Ovadiah of Bertinoro, written in 1488

2) I live here in Jerusalem, in the house of the Nagid, who has appointed me ruler of his household. **Letter of Ovadiah of Bertinoro to his brother, written in 1489**

C.

(1) ובימים ההם היה במצרים אחד מן החכמים נגיד ומצוה ושר ממונה מתחת המלך על כל היהודים הנדחים בארץ מצרים בארץ הצבי ובכל מלכיות ארץ מצרים והאיש הזה שמו ר' נתן הכהן שוליל, איש חכם ויודע בכל דבר והוא מאנשי היחס והמעלה, וילך ר' נתן הנגיד לאור באור החיים ויועצו היהודים ויקימו עליהם לראש ולקציץ ולנגיד את הנכבד ר' יצחק שולל. מכתב מר' אברהם ב"ר אליעזר הלוי מגירושי ספרד מובא בספר כתר תורה מהר"ש די אבילה

In those days, there lived in Egypt a scholar who was a leader (Nagid), commander and minister who was appointed by the king over all of the Jews in Egypt, Israel, and all of the areas under their rule. This person's name was R. Nassan HaKohen Sholeil, a scholar of far reaching knowledge and a descendant of a prestigious family. When Rav. Nassan, the Nagid, passed away [from this world] to experience the eternal light [of the next world], the Jews, after careful counsel, chose the honorable R. Yitzchak Sholeil as Nagid.
Letter from R. Avraham b. R. Eliezer HaLevi, one of the exiles from Spain quoted in Sefer Keter Torah of Maharash de Avila

(2) "לזכרון נולדתי אני נתן הכהן שולאל ש' הקצ"ז לב"ע י"ח יום בח' אב." נתבקש לישיבה של מעלה אדוני הנגיד, כמוה"ר נתן הכהן שולל זלה"ה בליל ב' שתי שעות קודם היום, ל"ט לספירה, והוא כ"ד אייר שנת רס"ב ליצירה, ונהג שררת הנגידות במצרים י"ח שנה, ונקבר בין מה"ר יוסף זלה"ה ובין אלחכים עבד אלא, ועל שלשתם מוקף גדר בנוי מאבנים לבלתי יכנסו שום אדם ולא זולתו. ס' כתר תורה הובא בהגהות לס' תולדות חכמי ירושלים

"I, Nassan HaKohen, was born in the year 5197 (1437) on the eight of Av." My master, the Nagid, R. Nassan HaKohen Sholeil, of blessed memory, passed away two hours before daybreak on the thirty ninth day of Sefira, the twenty fourth of Iyar, 5262 (1502). He served as Nagid for eighteen years. He was buried between R. Yosef, of blessed memory, and Elchakim Abad Ela. Surrounding all three of them is a wall built of stone to prevent any person or animal from entering. **Sefer Keter Torah**

(3) והנה בזמן הנזיר כמה"ר יצחק שולל ז"ל בהיותי במצרי' נשאנו ונתנו בדבר הזה מפני שהנכבד כמה"ר נתן שואל"ל לא צוה שיעלו אותו לארץ ישראל. ומסקנא בינינו היתה שיעלו אותו וכן נעשה והעלוהו. שו"ת מהר"י בי רב סימן לח

At the time of the Nazirite R. Yitzchak Sholeil, of blessed memory, while he was in Egypt, we discussed this issue, regarding R. Nassan Sholeil, who did not make his will be known about being buried in Eretz Yisrael. We decided that [R. Nassan's] body be brought to Eretz Yisrael and this is what was done. **Teshuvos Mahari Berav 38**

(4) מעשה שהיה כך היה שראובן נדר ואמר הריני נזיר שמשון אם יהיה שמעון דיין ואותו ראובן נגיד ויש בידו יכולת למנוע שמעון מלהיות דיין ואחר זה בקש הנגיד למנות דיין אחר תחת שמעון ולא מצא ונתחרט על הנדר שנדר ונתקבצו כל החכמים שבמצרים כדי לבקש היתר לאותו נדר ואחר שנשאו ונתנו בדבר הסכימו קצת מהם שהנדר אינו כלום. שו"ת רבי אליהו מזרחי סימן נא

There was an incident wherein Reuven made a vow to become a *Nazir Shimshon* if Shimon would become a *dayan* (Rabbinic judge). Reuven was the Nagid at the time and he had the power to prevent Shimon from becoming a *dayan*. Subsequently, the Nagid wanted to appoint someone else as *dayan*, instead of Shimon, but he couldn't find a suitable candidate, and regretted his vow. All of the sages of Egypt gathered together in order to find grounds to annul the vow. After much discussion, some of them decided that the vow had no validity. **Teshuvos R. Eliyahu Mizrachi 51**

D.

(1) ויצו [ר' יצחק שולאל] לתת מנת הלומדים מכיסו למען יחזקו בתורת ד' גם הוא לחם הפחה לא אכל מיום אשר הוקם לנגיד, רק הכל התנדב לפרנסת לומדי התורה ולאשר על המשפט. מכתב מר' אברהם ב"ר אליעזר הלוי מגירושי ספרד מובא בספר כתר תורה מהר"ש די אבילה

R. Yitzchak Sholeil ordered [his servants] to distribute, out of his own pocket, adequate funds to support the students in order that they continue the study of Hashem's Torah. From the day he was appointed to the position of Nagid, he did not personally benefit from public support. The moneys designated for his salary were donated to the students of Torah and to the judges. **Letter from R. Avraham b. R. Eliezer HaLevi, one of the exiles from Spain, quoted in Sefer Keter Torah of Maharash de Avila**

(2) מלך במשפט יעמיד ארץ וכו' יצחק שולל . . . אך בענין החכמים שבירושלים תוב"ב הסכמנו עם הנגיד אדונינו ועם החכמים החתומים למטה: (א) שמהיום והלאה לא יטילו שום הפסד או מסים או ארנוניות על הבעלי תורה העשירים שתורתם אומנתם חוץ מן הגולייא (כרגא דמלכותא לפי מספר הנפשות), אם לא יהיה מרצונם ומדעתם. (ב) ועוד הסכמנו ששום אדם שיהיה לו שררה על הצבור שיהיה בעל תורה או זולתו לא יהיה לשום אחד מהם דין

ודברים עם בעל תורה או עם דיין או עם איזה יהודי שיהיה בעולם בין איזה יהודי שיהיה בעולם . . . יצא הדבר לפני החכמים הרשומים ועפ"י הרוב יפסקו הריב וכו'. תקנה שנתקן בשנת רס"ט מובא בס' כתר תורה

A king by judgment establishes the land. (Prov. 19:4) . . . R. Yitzchak Sholeil . . . However, regarding the sages of Jerusalem . . . we, together with the Nagid, our master, and the [other] undersigned sages have agreed to the following: 1) From this day and on, no Torah scholar will be required to pay any sort of taxes or public expenditure, with the exception of poll tax, without their express will and permission. 2) We have also decided that any person of authority, whether they be a Torah scholar or not, shall have no jurisdiction over a Torah scholar, or *dayan*, or to personally decide arguments between any two Jews. . . . **Legislation adopted in the year 1509, Keter Torah**

(3) נמצאת הסכמה קדומה מזמן הנגיד כמה"ר יצחק שלאל נ"ע וזה נוסחה הסכמנו כדי לקדש שמו של הקב"ה ית' שמו ויתעלה זכרו לעד ולכבוד תורתו הקדושה ולתפארת בית הקדש בית הכנסת שבעיר הקדושה הזאת ולזכות כל ישראל הנפוצים בגולה הקרובים והרחוקים אשר יש להם חלק ונחלה בירושלים ת"ל ית' שמהיום הזה כ"ו לחדש אלול שנת ה"ר"ע לייצירה והלאה ישתמשו בב"ה הנזכר בשום דבר של קדש הן ס"ת הן עטרות ורמונים ומפות ופרוכת ומנורות הן כל שאר כלים שראוי להשתמש בהם בב"ה הנז' אם לא שיהיו הקדש גמור מקדש ומוחלט לרבים שיד כל ישראל שוה בהם ולא יהיה לבעלים המקדישים הכלי שהוא שם אחיזה וחזקה בו יותר ממה שיהיה לכל אחד ואחד מבני ישראל . . . אני הייתי מבני ישיבתו של הנגיד ז"ל וחתמתי בהסכמה הנזכר. שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרמד

The following legislation, dating from the time of the Nagid, R. Yitzchak Sholeil, of blessed memory, was discovered: We agree, in order to sanctify the name of the Holy One, blessed by His name . . . that from this day, the twenty sixth day of *Elul* in the year 5274 from Creation (1514), and on, that no holy object, be it a *Sefer Torah*, crowns, *rimonim* (decorative pomegranates placed on the *atzei chaim*, the wood rollers), tablecloths, curtains, candelabras, or any other vessel used in the synagogue, should be used unless they were given without restriction to be sanctified for community use. Every Jew should have equal access to them and the donors should not retain any special rights over them. . . . I was a member of the yeshiva of the Nagid, of blessed memory, and I signed on that legislation. **Teshuvot Radvaz 2:644**

(4) נתבקש בישיבה של מעלה אדוני אבי הנגיד כה"ר יצחק הכהן שולאל זלה"ה ליל ה' ר"ח כסלו שנת הרפ"ה לייצירה. רשימה בסוף ספר כתר תורה המובא בהגהות ס' תולדות חכמי ירושלים ע"י ר' אליעזר ריבלין

"My master, my father the Nagid, R. Yitzchak HaKohen Sholeil, of blessed memory, died on Wednesday night, Rosh Chodesh Kislev, in the year 5285 from Creation (1524)."
Manuscript quoted in Keter Torah

III. The Radvaz

A.

(1) ובראשם הנשר הגדול . . . מרנא ורבנא הרדב"ז, הרביץ תורה ושפט את ישראל ארבעים שנה בגלילות מצרים, ובירושלם ובצפת כעשרים שנה . . . פניו כפני הארי, אין לפניו לא עולה ולא משוא פנים . . . לפניו יכרעו שרים ונדיבים וישתחוו לו חכמים ונבונים. . . ובראותי אותו מרחוק לבי חלל בקרבי . . . ויהי יום מימים נצצה רוח הקדש על הרב, ויצא ממצרים. וילך לירושלם לחזות בנעם ד'. לעמוד לשרת לפניו . . . כי קדוש הוא כמלאך האלקים. הקדמה לס' שלשה פירושים לר' יצחק עקריש על שיר השירים

At their head was the great eagle . . . our master and Rabbi, the Radvaz, who spread Torah and judged the people of Israel for forty years in the territories of Egypt, and in Jerusalem and Safed for twenty years . . . His face was like that of a lion. There was no perversion of justice or special favoritism in his presence. . . . Before him princes and noblemen bent their knees and sages and men of discernment prostrated themselves. When I would see him from a distance, my heart would freeze (lit. be deadened). . . . Then at one time, Holy Spirit rested upon him and he left Egypt. He went to Jerusalem to behold the beauty of G-d and to stand and serve Him . . . For he was as holy as an angel of G-d. **Preface to the commentaries of R. Yitzchak Akrish on Shir HaShirim**

(2) ולפי מ"ש הרב בעל קורא הדורות האריך ימים בכבוד ועושר וגדולה, עד יותר ממאה ועשר שנה. ס' תולדות חכמי ירושלים מהרב אריה ליב פרומקין

According to the author of *Korei HaDoros*, the Radvaz lived a long life filled with honor, wealth, and power. He lived to be over one hundred and ten years. **Toldos Chachmei Yerushalayim, R. Aryeh Leib Frumkin**

B.

(1) הר' דוד ן' אבי זמרא הנקרא הרדבא"ז מיוצאי ספרד היה והלך לפיס ומפיס בא פה מצרים ונתיישב בה. ס' דברי יוסף מר' יוסף בן יצחק סמברי

HaRav David ibn Avi Zimra, called the Radvaz, was from those who left Spain. He traveled to Fez and from Fez he came here, to Egypt, and settled here. **Sefer Divrei Yosef, R. Yosef ben Yitzchak Sambary**

(2) ושמעתי שכנוי הרב הי' מתחילה ן' זאמירו ועד היום יש ממשפחתו במערב. ואחר זמן רב ראיתי בתקון יששכר דף ע' שכתב כן כנוי משפחתו. ס' שם גדולים לחיד"א

I heard that the Rav's family name was originally ibn Zamiro and to this day he still has family living in Morocco. . . . **Shem HaGedolim, Chida**

(3) ראיתי לאחד מן האחרונים שמו הר"י אסקנדרני ז"ל שכתב וז"ל . . . ואני הכרתי את החכם הזה בצפת בהיותי בן י"ג שנה ובלי ספק היה חסיד גדול וירא שמים ובקי בתלמוד ובמדרשים אבל היו בדורו גדולים ממנו ולכן מלאני לבי להתיר ספיקו ולהורות. שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תקצו

I saw one of the latter authorities whose name is HaRav Y. Askandrani, of blessed memory who wrote the following . . . I made acquaintance with this scholar while I was in Safed when I was thirteen years old. Without a doubt, he was extremely pious and G-d fearing and an expert in Talmud and the Midrashim. There were in his generation, however, greater scholars than he. I, therefore, found it within myself to resolve his doubts and to make a ruling. **Teshuvos Radvaz 2:596**

C.

(1) ראיתי במכתב להר"ח סראגוסי מבני בניו שכתב שהיה מגרושי סיסיליא וקדש את ד' ובה לארץ מצרים והוא רבו של הרדב"ז ועלה לעה"ק צפת תוב"ב ונעשו לו כמה ניסים והאריך בשבת הרב. חיד"א שם הגדולים ערך מה' יוסף סאראגוסי

I read in a letter which was written by Rav Chaim Saragossi, a grandson of R. Yosef Saragossi, that [his grandfather] was from the group of Jews who were expelled from Sicily (1492-1493). He sanctified G-d's name and came to the land of Egypt. He was the teacher of the Radvaz. [Subsequently,] he went up to the holy city of Safed. Many miracles occurred to him. [In the letter,] he praised [his grandfather] at length. **Shem HaGedolim, Chida**

(2) בעת ההיא (רנ"ו) בא לצפת מגירושי סיציליא איש נכבד ושמו מר יוסף מסאראגוסי. שמו של ר' יוסף היה גדול מאד ובשעה שעבר דרך צידון לצפת יצא קהל צידון ושר העיר וחלו את פניו כי ישאר לשבת אתם, וראשי העדה קבלו על עצמם לתת לו למחית ביתו חמשים אדומים לשנה ושר העיר גם הוא אמר לתת לו מכספו עשרים אדומים, אבל ר' יוסף לא נאות להם והלך לצפת וישב שם. קיצור מכתב מר' עובדיה מברטנורא משנת רנ"ו שהוציא הח' נייבוער והובא באבן נגף למר דוד כהנא

At that time (1496), there arrived in Safed a prestigious person from Sicily whose name was Mar Yosef of Saragossi. He was a person of very great renown. As he was travelling to Safed by way of Sidon, the community of Sidon, together with the mayor of the city, came out to greet him and beseeched him to settle there. The heads of the community committed themselves to provide him with a salary of fifty gold coins (*adumim*) a year. In addition, the mayor said that he would give him, out of his own pocket, another twenty *adumim*. Rav Yosef, however, was not comfortable with living in that community and continued on to Safed wherein he settled. **Letter of R. Ovadiah of Bertinoro written in the year 1496**

(3) הרב רבי יוסף סאראגוסי רבו של הרב רבי דוד בן זמרא שהיה משים שלו' תמיד בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו אפילו בין הגוים, וזכה לראות את אליהו. ובמקום שראהו, קרוב לציון התנא רבי יהודה בר אלעאי שם חצב לו קבר. ס' החרדים פרק ח'

HaRav Rabbi Yosef Saragossi, the teacher of HaRav Rabbi David ben Zimra, would constantly establish peace between his fellow man and between married couples, even amongst non Jews. He [therefore] merited to see Eliyahu (Elijah the Prophet). In the place that he beheld him, which was close to the gravestone of the Tanna Rabbi Yehudah bar Ilai, he hewed for himself his own grave. **Sefer Chareidim Chapter 8**

D.

ועשה תקנות הרבה ובכללם גזר אומר ועמד ובטל בחורות הגוים הנקראים אלקצאת לנגן ולרקד בחופות חתנים ובבתי משתאות. ובימים ההם מפני חמת המציק ומפני תוקף הצרות והמרות ועול הגלות אשר היו ביאודים עד כי לא היו יכולים לעלות ולקבור את המת בחברת קברים היה איש יאודי חמור גמל ישא מתי ישראל על כתף עיירים ועל דבשת גמלים לקברם בקברי ישראל הרחק מאד מן העיר כנודע מבית הקברות אשר במצרים ובהכביד עליו משא העם מהם ישליך אל הפחתים ואל הגאיות בדרך בהוליכו אותם. ויהי כי ארכו הימים העיר ד' את רוח חכמי העיר וגדוליה ועמדו בבית דינו הצדק של הרב"ז ז"ל וסיעתו הקדושה ועמדו על נפשם וגדרו זאת הפרצה גדולה ותקנו והעמידו כמה אנשים וחלקו החברה במשמרות קבועות וטהורות למשמרת לאות לבני מרי לבל יזלזלו עוד במת מצוה ויהיו קוברין אותו בקברות אבותיו והקדים הרב ז"ל חברת הק"ק פראנקוש תחלה כי היה להם אמצות כח ולב לעלות לבית החיים ועלו כמה פעמים ואירע להם נזק מן הישמעאלים ובכל זאת לא היו שמים על לב כי קבלו עליהם המצוה הזאת בשמחה ובטוב לבב ואח"כ חברת מסתערב בי להם משפט הגאולה ובאחרונה יסעו בני ישראל הק"ק מערבים. זה מה שתקן להם הרב ז"ל איש על דגלו באותות במשמרותם יסעו בני ישראל כדי שיהיו מוכנים ומזומנים לקבורת המת ולשמחת חתן וכלה. ס' דברי יוסף מר' יוסף בן יצחק סמברי

[The Radvaz] instituted many regulations. Amongst them, he abolished the custom of having non Jewish women, *elraktas*, come and sing and dance at weddings and parties. Another thing that he instituted [was regarding burials]. In those days, because of the enmity of our enemies and the severity of the bitter and terrible suffering as a part of the yoke of exile, the Jews were not able to go en masse and bury their dead. Instead, they would hire a Jewish donkey driver or camel driver to carry the body on the back of his donkey or the hump of his camel the great distance between the city and the Jewish cemetery to bury him there. To relieve himself of their burdensome load, however, the driver would often just throw the body into some pit or valley on the way. Over the course of time, Hashem awakened the spirit of the sages of the city and its leaders, with the saintly Radvaz, z"l, at their helm and they boldly stood up and repaired this great breach. They instituted a new organization consisting of many members who were assigned [to bury the dead] on a regular basis and to bring them to the graves of their forefathers. These pure individuals served as a sign against those unscrupulous people who belittled the sanctity of the dead.

The first group that was assigned this task by the Rav, z"l, was the *chevra [kaddisha]* of the community of *Frankosh* (French or Ashkenazic Jews), for they were people of strength and courage. They went up many times [to the cemetery] and suffered at the hands of the Arabs. They were not affected by all of this [adversity] for they had firmly committed themselves to this mitzvah with a joyous heart. The next group who were involved were the *Mistarab* (native Jews of the Arabic countries), for they rightfully had preference. The final group was the community of Western (Spanish) Jews. This is [the organization] that the Rav, z"l, instituted . . . for the purpose of burial as well as for the rejoicing of the bride and groom at their marriage. **Divrei Yosef**

E.

(1) וגם בכלל תקנותיו והסכמותיו אשר תקן ואזן וחקר פה מצרים היא הסכמת הפשר שפשר בין בן קהלות עם קדש ה"ה ק"ק מסתערבים י'צ'ו וק"ק מערבים י'צ'ו והשקית והשבת מהם מריבות וכבה רשפי אש להבות שלהבת המחלוקת שהיה ביניהם על דבר מנהג התפלות וסדר קריאה בתורה שהיו נוהגים ק"ק מסתערב במקדש מעט הוא הב"ה הנודע בק"ק מסתערב כי הוא היה ראשון לכל דבר שבקדושה ולהשראת שכינה אבן הראשה. ולא היה שום בית הכנסת אחרי בעיר אלקהרה זולתו. ושם היו מתפללים ב' קהלות הנז' ולכל כת מהם היה להם שצ' ושמש ומנהיג בפני עצמו אך אמנם הק"ק מסתערב היה עיקר בשררה ובממשלה ולהם משפט הנאולה והק"ק מסתערב היו כפופים להם בני ק"ק מערבים ונוטים אחרי מנהגם אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתם ממנהג המסתערב. ויהי כי ארכו הימים זחה דעתם של ק"ק מערבים ויצאו נצבים לעומת הק"ק מסתערב לבטל מנהגם ורצו לצאת מגבולם ולהקדים את עצמם לפנייהם לעלות לקרא בס"ת ראשונה בשמחות וגיל וחופות חתנים וכבו המחלוקת ביניהם ועמדו הב' קהלות הנז' לדין בב"ד הצדק של הרדב"ז ז"ל וסיעתו הקדושה ותווכו שלו' ביניהם וקבע להם חוקים טובים ומשפטים ישרים להתנהג על פיהם הב' קהלות הנז'. ולמגדר מלתא ביניהם נכתב ונחתם בספר גזרת עיריין ומימר קדישין בהסכמה חזקה בכל חמר וחוזק ותוקף הסכמות הקדומות כאשר מצינו ראינו ההסכמה ההיא באמתחות הנשר הגדול גדול הכנפים יסוכך באברתו כל יודעי דת ודין ויושבי על מדין סיני ועוקר הרים ריש מתא וריש מתיבתא מאריה דאתרא. מהרר' אברהם סכנררי ז'לה'ה. ס' דברי יוסף מר' יוסף בן יצחק סמברי

Also included in the legislation and agreements which he instituted to correct [some of the problems which existed] here in Egypt was the compromise reached between the holy community of the *Mistarabim* (native Jews of the Arabic countries) and the holy community of the Western (Spanish) Jews. This quieted and brought to a stop the bitter arguments and conflagrations that erupted between them regarding the customs of prayer and the order of the reading of the Torah. . . . There was only one synagogue in all of Cairo. There both communities prayed. Each had there own *shaliach tzibbur, shamash* and president. The *Mistarab* community, however, was the most powerful and the *Maravim* (Western) Jews were subservient to them. The official custom of the Cairo synagogue was the custom of the *Mistarabim*. As time went on, however, the community of the *Maravim* became bolder and wished to take the leading role . . . They came before the court of the Radvaz, z"l, and a peace accord was made . . . **Divrei Yosef**

(2) שאלה שאלת ממני ידיד נפשי על מעשה שהיה בשנת הרצ"ט ליצירה נתעוררו קהלה ספרדים על קהל המוסתערב על ענין חזרת התפלה בקול רם שנהגו במצרים שהש"צ מתפלל תפלה אחת בקול רם וזה כנגד דין הגמרא והפוסקים וספרי הקבלה. וכן היה זה המנהג בכל המלכות בעיר הקודש ועזה וצפת ודמשק וחלאב וטענו כנגדם כיון שבכל הקהלות הנזכרות היה מנהגם כך וחזרו לדין הגמרא שגם קהל מצרים יחזרו גם הם ויתפללו שתי תפלות אחת בלחש ואחת בקול רם. טענו קהל המוסתערב שזו תקנת הרמב"ם ז"ל שכתב בתשובה בלשון ערב וזה העתק שלה: ראוי בזמננו שלא יתפללו בלחש ואח"כ בקול רם לפי שכשיחזור שליח צבור להתפלל בקול רם כל מי שהתפלל ויצא ידי חובתו יהפוך פניו לספר עם חבירו או לשיחה בטלה ויחזור פניו מהמזרח וירוק ויסיר כיחו וניעו וכשיראה אותו חבירו שאינו בקי יעשה גם הוא כן בלי ספק ויחשוב שזה שאומר שליח צבור אין לסמוך עליו וא"כ יצא מבית הכנסת כל מי שאינו בקי והוא לא יצא ידי חובתו ותבטל הכוונה אשר בעבורה חוזר שליח צבור התפלה שהוא להוציא את שאינו יודע. ואמנם כשלא יתפללו הקהל בלחש כלל אלא יתפללו הכל אחר שליח צבור תפלה אחת בקדושה כל מי שיודע להתפלל יתפלל עמו בלחש והבלתי בקיאים ישמעו ויכרעו כולם עם שליח צבור ופני כל העם אל ההיכל בכוונה ויצאו כולם ידי חובתן ויהיה הדבר הולך על נכון ויושר וימנע טורח האריכות ויוסר חלול השם שנתפשט בין העכו"ם שהיהודים רוקקים וכחים ומספרים בתוך תפלתם שהרי הם רואים זה תמיד ומעידים עליו וזה היותר נכון וראוי אצלי באלו הזמנים מצד הסבות שזכרתי. . . . תשובה כל בעלי הדין והרב המתקן תקנה זו מודים כי מדין הגמרא בבליית וירושלמי והגאונים וכל הפוסקים ראוי לצבור שיתפללו שתי תפלות אחת בלחש ואחת בקול רם וכן נוהגין בכל הגלילות זולת המלכות הזו אשר פשטה בו תקנה זו ועתה כולם חזרו לדין הגמרא זולת קהל המוסתערב אשר במצרים ושאלתי את פי הבאים מארץ עדן ואמרו שגם הם מתפללים ב' תפלות וזה ראייה שלא פשטה תקנה זו יותר ממלכות מצרים וגלילותיה וכיון שכן לא היתה תקנה קבועה. . . . לפיכך בנדון דידן אם אפשר להחזירם לדין הגמרא שיתפללו שתי תפלות בלא מחלוקת כן ראוי לעשות אבל אם אי אפשר לבטלם אלא ע"י מחלוקת שב ואל תעשה. והנראה לע"ד כתבתי: שו"ת רדב"ז חלק ד סימן צד

The following question was brought before me in the year 5299 from Creation (1539): The Sefardic (Spanish) community was aroused against the community of the *Mistarabim* (native Jews of the Arabic countries) regarding the loud repetition of the prayers (חזרת הש"ץ). The custom in Egypt was that the reader would only say the prayer once in a loud voice [and the community would pray together with him.] This is against the legal opinion of the Talmud, the latter authorities [*Poskim*], as well as the *Mekubbalim* (scholars of Jewish mysticism). This used to be the custom in all of the kingdom i.e. Jerusalem, Gaza, Safed, Damascus, and Aleppo. The populace there criticized this custom [and it was abolished]. So too, the community of Egypt should recant and revert to the practice of saying two prayers. One silent and the other in a loud voice [by the reader]. The community of the *Mistarabim* claims, [on the other hand,] that this was instituted by the Rambam, z"l, and this is a copy of his responsum, "It is fit in our times that they not first pray in silence and afterwards in a loud voice. This is because when the *Sheliach Tzibbur* (reader) prays out loud, those who have already prayed tend to turn around to speak to their neighbor or just speak idle talk and turn their faces from the east and spit . . . When his neighbor who does not know how to pray [and needs to listen intently to the prayer of the reader] sees his example, he will follow suit, thinking that no

attention need be paid to the reader. If so, he has not fulfilled his obligation of prayer and the whole intent of the law of the repetition of the *Sheliach Tzibbur* (reader), which is to service those who do not know how to pray, has now been rendered void. To avoid the problem as well as the desecration of His name amongst the non Jews who are shocked that Jews converse and spit in the middle of their prayer service, it is far better to have everyone pray in unison in sanctity. Those who know how to pray will pray in silence and those who do not know will listen. All of them will bow down together with the *Sheliach Tzibbur* (reader) and will face together the sanctuary [in the East] with concentration and they will thereby all fulfill their obligation. . . ." **Teshuva: . . .** Therefore in our case, if it is possible to convince them without controversy to revert back to the guidelines of the Talmud and to pray two prayers, it is proper to do so. If it is impossible, however, to abolish the present custom without fighting, it is better to remain passive [and continue the present custom] . . . **Teshuvos HaRadvaz 4:94**

F.

(1) ונם כן בכלל תקנותיו בטל חשבון השטרות כמו שהיו כותבים בזמן הרמ"ב'ם ז"ל שנת כך לשטרות. ס' דברי יוסף מר' יוסף בן יצחק סמברי

Amongst the Radvaz's legislation was the abolishment of the Seleucid calendar (חשבון השטרות). **Divrei Yosef**

(2) ובטל לבל יכריזו ביום שבת קדש בבתי כנסיות על איש אשר מטה ידו והוצרך למכור ביתו והורה שאסור לעשות כן ביום השבת. ס' דברי יוסף מר' יוסף בן יצחק סמברי

The Radvaz annulled the practice of making an announcement in the synagogues on the holy day of Shabbos on behalf of a person who fell on hard times and was forced to sell his home. He ruled that it was forbidden to do so on the Sabbath day. **Divrei Yosef**

G.

(1) שאלה מאבוקיר לאלכסנדריאה. נדרשתי ללא ידעתי מי הוא הדורש. נמצאתי ללא ידעתי מי הוא המבקש. גם ברוך יהיה שהרגילני לדבר הלכה ואעפ"י שאני טרוד בעול מלכות ודרך ארץ טרדה דמצוה עדיפה לי וחביבה לי. ועתה באתי להשיב על ענין השאלה. שו"ת רדב"ז חלק ד סימן מד

A query was sent to me from Abukir to Alexandria. I was requested to expound on a certain subject from a person whom I do not know . . . He should be blessed, nevertheless, for he has forced me to accustom myself to matters of halacha. Even though I am engrossed in matters dealing with the government and making a livelihood, becoming engrossed in fulfilling *mitzvas* is far better and precious to me. Now I will answer the question . . . **Teshuvos Radvaz 4:44**

(2) שמעתי מפי מגידי אמת כי הרב מצא מטמון בתוך ביתו מטמון גדול כמה אלפים דינרי זהב וחילקם לתלמידי חכמים: חלק אחד לתלמידי חכמים במצרים וחלק אחד שלח לחברון וחלק אחד לירושלים ת"ו וחלק אחד שלח לצפת. ס' קורא הדורות מר' דוד קונפורטי (שע"ח-ת"ן)

I heard from reliable sources that the Rav (Radvaz) found a treasure within his own house consisting of many thousands of *dinarim* of gold. He distributed them to Torah scholars. One portion to Torah scholars in Egypt; another [to scholars in] Hebron, another to Jerusalem, and another to Safed. **Sefer Korei HaDoros, R. David Conforte (1618-1690)**

(3) לפעמים יתנו לי בשוק שאלה או ענין שיש בו תורה ואני מניח אותו בתוך המצנפת או בפאלדיקיר"א עד אשר אבוא אל הבית לעיין בה. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תקיג

At times, they present a [written] question to me or writing on some subject relating to Torah while I am walking in the marketplace. I put it in my turban or pocket and leave it there until I reach home and have time to scrutinize them. **Teshuvot Radvaz 3:513**

H.

שאלה מעשה היה באשה כושית מארץ כוש הנקרא אלחבש שנשבת ושני בניה עמה וקנה אותה ראובן ושאלנו את פיה מה טיבה ואמרה שהיתה נשואה ואלו בניה מבעלה הנקרא שמו פלוני ובני זה שמו פלוני ובאו עליהם אויבים והרגו את כל האנשים שהיו בב"ה ואת הנשים והטף שבו ויבזזו ונתברר שהיא מזרע ישראל משבט דן אשר שוכנים בהרי כוש ומאותו הזמן עד עתה היו מחזיקים אותה בחזקת עגונה ובתוך זמן זה בא עליה ראובן אדונה והוליד ממנה בן וגדל והרי הוא רוצה לקחת אשה מקהל ישראל ולבוא בהם ושאלת ממני אם הוא ראוי לבוא בקהל ומה תקנתו. תשובה . . . כללא דמלתא דכיון דאין האיסור מבורר אם היו מסכימים כולם לשוב אלינו ולקבל דברי חברות הוה ממטינא שיבא מכשורא בכלל חברי להתירה לבא בקהל. וזה לשון כפתור ופרח ומסתברא שיש לחוש אם א' מהם קדש בת ישראל וכדאמרינן בכותי שקדש הוה עובדא ואצרכוה גטא וכן כל כיוצא בזה. אם כן נמצא קולו חומרו והצדוקים אינם נמצאים היום בזמננו מוסיפין גריעות אלא שרבים מהם מתיידיים תמיד. וכמעשה שאירע סוף מחזור רס"ז מקהל גדול מהם שנתייחדו ביום אחד במצרים ע"י הנגיד רבינו אברהם נר"ו. והמחמיר תבא עליו ברכה עד כאן לשונו. וזה הנגיד רבינו אברהם נראה לי שהוא בנו של הרמב"ם ז"ל ולא חשש וקבלם. דוד ן' אבי זמרא. שו"ת רדב"ז חלק ד סימן ריט

There was an incident with an Ethiopian (black) woman from the land of Ethiopia which is called *Al Chabash* who was captured along with her two sons. Reuven bought her and asked her regarding herself. She said that she was once married and these are her children whom she had with her husband who was named and this is the name of my children. Enemies came and killed the men who were at the synagogue at the time and captured the women and children. It became apparent that she was from Jewish descent from the tribe of Dan who live in the mountains of Ethiopia. During this whole period up until the

present, they considered her to be an *agunah*, [a woman who could not remarry]. During the interim, Reuven had relations with her and gave birth to a son who since reached manhood and wishes to marry a Jewish woman to become part of the community. Is he allowed to do so and what should he do? **Teshuva:** . . . Since the prohibition is not clear, if they would all agree to return back to us and accept our standards of practice and if I would find other colleagues of like mind, I would accept them into the community. This is the language of the [author of the] *Kaftor VaFerach* ". . . many of the Karaim are today returning to Rabbinic Judaism on a constant basis. There was an incident that occurred on the two hundred and sixty seventh cycle (5055-5074 : 1295-1314) wherein a large community of theirs returned to Judaism at one time in Egypt under the auspices of the Nagid Rabbainu Avraham, may Hashem protect him. One who wants to be stringent in the matter is deserving of blessing." It would seem to me that this nagid R. Avraham is the son of the Rambam z"l. He wasn't concerned and he accepted them. David ibn Avi Zimra. **Teshuvot HaRadvaq 4:219**

I.

שאלת ממני אודיעך דעתי באחד מבעלי מקרא (הכוונה לקראים) שקבל עליו דברי חברות להיות כאחד מהרבנים ולשמור כל מצות דרבנן ולהזהר מכל מה שאסרו אם מותר להשיאו אשה אם יש בהם חשש פיסול מלבוא בקהל או לאו: תשובה כבר נשאלתי על זה פעמים אחרות והעלתי שהם מותרים לבוא בקהל אם היו כמונו והטעם שכל הקידושין שלהם הם בעדים פסולים מן התורה ואין כאן קדושין כלל והבא על אחד מנשותיהם אינו כבא על אשת איש הילכך אעפ"י שאין גיטן גט אין כאן חשש ממזרות שהרי אין אישות שלהם אישות אלא כזנות בעלמא. עוד העליתי שם דלא חיישינן לצדוק ובייתוס הראשונים שמא נשואים היו בעדים כשרים וא' מהם גירש בגט פסול או שמא א' מהרבנים נהפכו איש ואשתו למינות וגירש את אשתו בגט שלהם שאינו גט חדא דאחזוקי איסורא מספיקא לא מחזקינן ותו דאיכא כמה ספיקי דאת"ל שהיו נשואים שמא לא גירש אחד מהם את אשתו ואת"ל גירש שמא בעדים כשרים ובגט כשר גירש שעדיין באותו הדור לאפקרו לגמרי ולא העמידו ב"ד. ואת"ל בגט פסול ועדים פסולים גירש שמא אותה מגורשת לא נשאת לאחר. ואת"ל נשאת לאחר שמא לא ילדה. ואת"ל ילדה דילמא סריס או אילונית ילדה. ואת"ל ראוי להוליד ילדה שמא מתו בעודם קטנים. ואת"ל הגיעו להיות להם בנים כל א' מהנמצאים עתה יכול לומר איני מהם הילכך כל א' מהם מותר לבוא בקהל. ואעפ"י שכתב רבינו שמשו' ז"ל שהם ממזרים דוקא באותם שקדושיהם בעדים שלנו וגיטן אינו גט אבל באלו שבמצרים שאינם מקדישין אלא בעידיהם אין כאן קידושין שהם פסולי עדות מן התורה וכתבתי שם באותה תשובה שאם יסכימו עמי חבירי אני מתירם שוב העידו לפני שהר"ר יעקב בירב ז"ל היה מתיר. וגם כהר"ר שמואל הלוי היה מתיר . . . כללא דמלתא הם פסולי עדות וקידושיהם בפני עידיהם אינן קדושין ולפיכך אין בהם חשש ממזרות ומותרין לבא בקהל. וכן היה מעשה בסוף מחזור רס"ז שחזרו קהל גדול מהקראיין לדת האמת במצרים ע"י הנגיד רבינו אברהם החסיד ז"ל וקרוב הוא שהיה בנו של הר"ם במז"ל. ועוד היום משפחות ההם ידועות במצרים מהם כהנים וישראלים מיוחסים ולא היה אדם פוצה פה עליהם אלא אדרבה נתחתנו בהם גדולי קהלות מצרים הרבנים. והמעשה הזה העיד עליו בעל ספר כפתור ופרח הילכך אם יסכימו עמי שנים מבעלי הוראה הנמצאים בדור הזה אני מתירם לבוא בקהל: שו"ת רדב"ז מכתב יד – א"ח, י"ד (חלק ח) סימן קצא

You asked me about my opinion regarding one of the Karaites who accepted upon himself Rabbinic Judaism, i.e. to fulfill all of the Rabbinic laws and to refrain from all that the Rabbis have forbidden, whether he is allowed to marry a woman from the Rabbinic community or whether his marital status is impaired. **Teshuva:** I have been asked about this issue many times before and I have concluded that they are allowed to marry as long as they will commit themselves to be like us. The reason is that all of their *Kiddushin* are done in the presence of witnesses whom the Torah deems to be invalid. Relations with one of their wives is not considered adultery in the eyes of the Torah. Therefore, even though their divorce documents (*gittin*) are invalid, this does not effect the status of their children. . . . There was an incident that occurred at the end of the two hundred and sixty seventh cycle (5055-5074 : 1295-1314) that a large group of the Karaite community returned back to the true faith in Egypt under the auspices of the Nagid, Rabbainu Avraham HaChasid, z"l, . . . To this day, these families consist of *Kohanim* and *Yisraelim* who are deemed to be of proper lineage and no one protests the fact. On the contrary, they marry amongst the most prestigious families who practice Rabbinical Judaism. This incident was attested to by the author of the *Kaftor VaFerach*. Therefore, if two other halachic authorities of this generation agree with me, I will allow them to marry within the community. **Teshuvot HaRadvaz 8:191**

J.

מה ששאלתם על ענין ראובן שאמר בקהל רב לשמעון אסור להתפלל עמך כי אתה מין אפיקורוס, ואחרים בהתפללם יאמרו אלי' אברהם אלי' יצחק, ואמנם אתה תתפלל ותאמר אלי' אריסטוטלוס, כזאת וכזאת אמר ראובן בתוך קהל ועדה בכח גדול ובחימה שפוכה, בפרהסיא בכנופיא צוח ככרוכיא, פתח את פיהו ויקלל, ולא חשש למלביץ פני חבירו, וחרפה לא נשא על קרובו. תשובה: . . . ועוד אני אומר שזה המגדף לא על שמעון לבד תלונתו אלא על קדושים אשר בארץ, שהרי מוציא דבה על הגאונים והחכמים הראשונים שנתעסקו בחכמה, כרבנו סעדיה גאון ורבנו האי גאון והחכמים הבאים אחריהם ׳ גבירול ורבי יהודה [הלוי] ור' אברהם ׳ עזרא והרמב"ם, וחכמי כל דור ודור שבנו מגדל לתלפיות תל פיות לסכור פי דוברי עתק נגד . . . אעפ"י שהאמת שאני מנעתי התלמידים בזמננו זה תמיד מללמוד חכמה זאת מפני שנתמעטו הלבבות ונסתתמו מעייני החכמה, ושמא יטה אדם לדברי הבאי כמו ששנו חכמים [אבות פ"ה] ארבע מדות ביושבי לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה, ואמרו [שם אבות פ"א] חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, ואין לך גלות גדולה מזמננו זה שנתמעטה התורה ואין דורש ואין מבקש. והנה מצינו שאפילו לחכמה המופלאה לא התירו להכנס האדם שמא יטה לבו, וכמו שמצינו בד' שנכנסו לפרדס [חגיגה י"ד ע"ב] ולא יצא לשלו' אלא ר' עקיבא, כל שכן בדברים החיצוניים, מכל מקום לא מפני זה נתיר שישלח אדם רסן לשונו לבזות מי שלמד החכמה ומעשיו מסכימים עם התורה והמצוה, תמים עם ד' א-להיו, אדרבא ראוי להדרו כיון שמעשיו מוכיחים לשם שמים, וכמו שדרשו בפסוק ולא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה [ב"מ נ"ט ע"א]. שו"ת רדב"ז מכתב יד - א"ח, י"ד (חלק ח) סימן קצא

Regarding what you asked me about Reuven who said in public, before a large gathering, and embarrassed Shimon by calling him a heretic and saying that other Jews pray to the G-d of Abraham and Isaac while he prays to the G-d of Aristotle . . . **Teshuva:** . . . In addition, I maintain that he did not merely condemn Shimon, but also all of the holy Jews who walked on the face of the earth . . . like Rabbainu Saadya Gaon, Rabbainu Hai Gaon, and the scholars that came after them such as ibn Gabirol, Rabbi Yehudah HaLevi, R. Avraham ibn Ezra, and the Rambam . . . Even though it is true that I continually deter our present day students from studying this body of wisdom, this is because the minds are weaker today and the well springs of wisdom are [now] closed. I am afraid lest someone will be swayed to follow the incorrect views that he studies. . . . In any case, this is no reason to allow one to . . . humiliate someone who studies this branch of wisdom who lives his life according to the Torah and the Mitzvah with purity before G-d. On the contrary, it is befitting that such a person should be honored since his actions are for the sake of Heaven . . . **Teshuvot HaRadvaz 8:191**

K.

(1) ועסק בחכמת הקבלה וחבר פירוש על שיר השירים על דרך הנסתר וקרא שמו מכתם לדוד. וגם היה דורש כתרי אותיות על דרך הנסתר וקרא שמו מגן דוד. ס' דברי יוסף מר' יוסף בן יצחק סמברי

The Radvaz was involved in the wisdom of Kabbalah and composed a mystical commentary to Shir HaShirim. He called its name Michtam L'David. He also expounded about the mystical meaning of the crowns of the letters. He called this work Magen David. **Divrei Yosef**

(2) שאלה שאלת על מה סמכו העולם לחלוץ התפילין בתפלת מוסף ראש חודש: תשובה דבר זה לא נמצא בגמ' ולא בפוסקים הנמצאים אצלנו ונמצא בספר אלקנה על המצות ועליו סמכו ונהגו כולם לחלוץ התפילין. ואעפ"י שאינם יודעים טעמו של דבר אלא כיון שראו למקצת המתעסקים בספרי הקבלה שחולצין אותם גם הם עושים כן מצות אנשים מלומדה כהלכתא בלא טעמא. אבל הוא ז"ל נתן טעם יעויין מספרו. כי אין אדם רשאי לכותבו בתשובת שאלה הנעתקת ממקום למקום. וגם אני נוהג לחלוץ אחר שראיתי הספר ועמדתי על הדבר לפי שיש בידי כלל גדול בכל דבר שנכתב בגמרא או באחד מן הפוסקים או בעלי ההלכות אפילו שיהיה הפך ממה שכתוב בספרי הקבלה אני מודה בו ולא אחוש למה שכתוב באחד מאותם הספרים ולעצמי אם הוא חומרא אני נוהג אותו ואם קולא לא אחוש לה וטעמו של דבר לא ראיתי לכותבו פה וא"ת הרי מנהג זה הפך הגמרא שהרי דין התפילין כל היום הא לא קשיא שאם היינו נוהגים כך שפיר קאמרת אבל כיון שהן צריכין גוף נקי לסבה קלה אנו חולצין אותם ובלא סבה נמי מיד אחר רביע שעה צריך לחלוץ א"כ כדאי הוא אלקנה להקדים בשבילו רביע שעה ומ"מ אין אני מורה לאדם לחלוץ ושלא לחלוץ ואפשר לתת קצת טעם לפי הפשט כיון דבמוסף דומה ראש חדש לימים טובים שנקראו אות ראוי לעשות לו היכר זה ועוד שהתפילין נקראו כתר והוא אומר כתר בקדושת מוסף ואין ראוי שיהיו שני כתרים ביחד ואפילו ביחיד שאין שם קדושה כיון שהוא זמן הראוי לכתר ראוי שלא יהיו על ראשו תפילין והנראה לעניות דעתי כתבתי. דוד בן יוסף זמרא: שו"ת רדב"ז חלק ד סימן פ

You asked the question, "What is the basis for the common practice of taking off *tefilin* before reciting the *Musaf* prayer on *Rosh Chodesh*?" **Teshuva:** This is found neither in the Talmud, nor in the later halachic authorities. The source is the *Sefer Elkaneh*, a [Kabbalistic] work on the Mitzvas. . . . The people do not actually know the reason. They do this in imitation of some students of Kabbalah. . . . The author of the *Sefer Elkaneh* gives a reason. You should look there yourself, for it is not proper to write it in a responsum which will be copied many times over [and disseminated publicly]. I too began taking off my *tefilin* when I read it in that work. I researched this matter, for I have an important principle that I accept anything written in the Talmud or the later halachic authorities or the authors of the *Halachos*, even if contradicts a statement written in Kabbalistic works. . . . For myself, if the Kabbalistic statement is a stringency, I follow it. If it is a leniency, I ignore it. . . . Even though the removal of the *tefilin* seems to contradict the Talmud's requirement to wear *tefilin* all day, this does not presently affect us as we remove the *tefilin* in any case. . . . **Teshuvos HaRadvaz 8:80**

(3) שאלה על מה שעשה אחד מהמתחכמים שהגיה כל הספרים על פי המדרש של רבי שמעון בן יוחאי ע"ה שכתב על פסוק אל תירא אותו שהוא מלא בוא"ו שהיה ירא מרע"ה שמא יעמוד לו זכות המילה שהיה עוג מלך הבשן מאנשי בית אברהם והיה נמול ואמר לו הקב"ה אל תירא אותו כלומר את שלו מלשון את ברית. וכן הגיהו ג"כ בפסוק עד דרו שאח"ך אותו מלא בוי"ו לפי שראו גם שם כתוב שהוא מלא מלשון סימן והיה הדבר קשה לפי שכל הספרים שנכתבו בימי כל הגאונים שהיו בדורות הראשונים לדעתם פסולים ורצית לדעת דעת: תשובה תמהתי על המגיהים האלה וכי עדיף להו מדרשו של רשב"י ז"ל יותר מהגמרא ערוכה אשר בידינו וכתוב בו פלגשם כתיב ובכל הספרים הוא מלא וכן ואשימם בראשיכם ואשמם כתיב ובכל הספרים כתוב מלא וכן ויהי ביום כלות משה כלת כתיב ובכל הספרים כתוב מלא ולמה לא הגיהו את כל אלה לפי טעותם דסברי דיש להגיה על פי המדרש. אלא עיקרן של דברים מה שאגיד לך שכל מלא וחסר שתלוי בו דין לפי מה שלמדו בגמרא כגון קרנות קרנת וכגון סוכת סכת וכגון ובן אין לו עיין עליו אלו וכיוצא בהן יש להגיה הספרים אם נמצאו היפך ממה שכתוב בגמרא אבל כל מלא וחסר דלא נפקא מינה לענין דינא אלא מדרש בעלמא לא נגיה שום ספר על פי הדרשה ולא על פי המסרה אלא אזלינן בתר רובא דלא עדיף מכל דיני התורה קלים וחמורים דאמרינן אחרי רבים להטות. יש לנו להגיה הספרים בתר רוב הספרים במלתא דלא תליא לענין דינא. שו"ת רדב"ז חלק ד סימן קא

This is a question regarding some self acclaimed scholar who corrected all of the *seforim* [in his domain] on the basis of the Midrash of Rabbi Shimon ben Yochai, of blessed memory, which stated that the verse, " *Al tira osso* " (Do not fear him, Numbers 21:34) is written in the full (plene) form with the *vov*. This was because Moshe Rabbainu, of blessed memory, was afraid of the [power of the] merit of the circumcision of Og, the king of Bashan, who was once part of Avraham's retinue and was circumcised [together with him]. . . . **Teshuva:** I am amazed that those who made the correction would place greater trust in the Midrash of Rabbi Shimon bar Yochai, z"l, than the Talmud . . . in which the word *pilagshim* is written in an incomplete form (lacking the *yud*), yet all the *seforim* have it written in the full form . . . and yet they don't make any corrections, according to their erroneous belief that one should make corrections in the text based upon a Midrash. The essential principle that I am articulating is that any full or

incomplete form of a word which affects a *din*, a halachic matter, . . . should be corrected according to the text of the Talmud. However, a correction that does not affect the *din* should only be corrected if it is corroborated by a majority of the *seforim*. This situation is no different than any of the laws of the Torah, lenient or stringent, in which we apply the verse (Exodus 23:2), "Follow the majority." . . . **Teshuvos HaRadvaz 4:101**

L.

(1) ובמקום שפסק בעל מגדל עוז על הרמב"ם ז"ל משם התחיל הוא והשלימו כדין וכשורה והעלה שאלות ותשובות לאין מספר. וכל אלו הספרים שחבר ותקן לא זו טבעם בעולם זולתי שלש מאות תשובות שהודפסו על ידי איש חייל רב פעלים מקבצי אלו יעקב יאמר שמו וישראל נרו' אשר נדבה רוחו אותו לקרבה אל המלאכה מלאכת שמים והעיר את רוח נדבות יעץ והוא על נדיבות יקום החכם המרומם כמהר' רפאל סופינו נרו' להדפיסו למנוחת נפש אביו נ"ע ישלם ד' פעלם ותהי כשכורתם שלמה והנשאר הנה הגם מונחים בקרן זוית עד שיבא אליהו. ואח"כ עלה לארץ ישראל לגליל העליון צפת תו'ב'ב וחבר תפלה אחת על דרך הנסתר כמו כתר מלכות של רבי שלמה ׳ן גבירול ז"ל ונפטר זקן ושבע ימים ת'נ'צ'ב'ה דברי יוסף, ר' יוסף סמברי

Where the author of the Migdal Oz (R. Shem Tov ibn Gaon) left off, the Radvaz began his commentary and completed it properly. He also produced countless responsa. . . . Afterwards he moved to Eretz Yisrael to the upper Galilee, to Safed. He composed a mystical prayer, similar to the *Keser Malchus* composed by R. Shlomo ibn Gabirol, z"l. He died at a ripe old age. **Divrei Yosef**

M.

(1) עזבתי בית ישיבתי במצרים לעלות לירושלים לבקש אחרית ותקוה, וגם פה לא הונח לי מרגשת יגונות ודאגות לא יכולתי ספורות. ס' מצודת דוד מרדב"ז

I forsook my Yeshiva in Egypt to go up to Jerusalem in order to enjoy the fruits of my labor and fulfill my hopes. But even here I was not free from untold worry and anguish. **Sefer Metzudas David, Radvaz**

(2) ובראותו עול אנשי הארץ בארץ הזאת ורוב המסים המוטלים עליו, לא נשא לשאת כל הרעה ואמר: טוב לשבת על פנת גג מאשת מדנים . . . וילך לצפת ת"ו ושם נתבקש בישיבה של מעלה. הקדמה לס' שלשה פירושים לר' יצחק עקריש על ס' שיר השירים

When he saw the corruption of the local populace and the immense tax burden which was placed upon him, he couldn't bear the evil . . . and he left and went to Safed. It was there that he was asked to join the Heavenly academy. **Preface to the commentaries of R. Yitzchak Akrish on Shir HaShirim**

(3) ושמעתי מרבני עה"ק ירושלים ת"ו הזקנים שקבלו שנגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב. שם גדולים לחיד"א

I heard from the senior Rabbis of this holy city of Jerusalem that Eliyahu (Elijah) the Prophet, may he be remembered for the good, appeared unto him. **Shem HaGedolim, Chida**

IV. R. Shmuel ibn Sid

הר' שמואל ׳ן׳ סיד זל׳ה׳ מיוצאי ספרד בעל כללי שמואל תלמיד מהר׳ ליאון חתנו של מהר׳ אבוהב והוא עמד על עמו ישראל בעת צרה הצר הצורר אחמיד המורד כמו שקדם אצלנו בספור שולטן סולימאן והיה בקי בחכמת הקבלה והוא הסיר את המזיקין מבית הכנסת של ק״ק סבילייה ונקראת זאת הכנסת על שמו ולפי שמתחלה היתה בית ואין שום אדם יכול להכנס לדור בו מפני המזיקין שיזיקו אותו והרבה אנשים מתו בבית הזה מזאת הסבה, ויהי כאשר בא הרב לארץ מצרים ובקש לדור בבית הזה כי היתה סוגרת ומסוגרת מפני חמת המזיק ספרו לו המאורע ואז אמר להם על מנת כך אדור בו וילן שם בלילה ההוא ויקח עץ אחר ויכתוב עליו מכתב פתוחי חותם וישימהו מראשותיו וישכב במקום ההוא. ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה איש יוצא לקראתו וחרבו שלופה בידו ויאמר להרב מי שמך לאיש שר השופט עלינו ואיך מלאך לבך לישב בכאן. ותכף ומיד קם הרב כנגדו והראה לו את המטה שחקוק עליה שם המפורש ואמר לו זאת שמתני לאיש שר ושופט עליך ועל כיוצא בך וגזר עליו שייביא כל השדים השוכנים בבית ויבאו ויעמדו לפניו חבילות חבילות מינים ממינים שונים ויגער בהם הרב ויגרש אותם מפניו והוא אחריהם והיה מכה בהם עד שהורידם לבור הגדול הנקרא בור של חארת אלקראץ וגזר עליהם אומר לבל יעלו מן הבור ולא יזיקו לשום אדם בשום אופן בעולם. ומהיום ההוא והלאה עשו אותה בית הכנסת ונקראת על שמו. ס׳ דברי יוסף מר׳ יוסף סמברי

HaRav Shmuel ibn Sid, an exile from Spain, was the author of the work, Klalei Shmuel. He was a disciple of HaRav [Yitzchak] de Leon and the son-in-law or R. [Yitzchak] Aboab. He stood by his people in the times of the terrible enemy of the Jews, Ahmed Murad. . . . He was an expert in the science of Kabbalah and he [thereby] removed the demons from the synagogue of the community of Seville which is called by his name. [This is the story:] Originally the building was a house but no one could live there because of the demons who would harm anyone who came in. As a result, many people died in there. When the Rav came to Egypt, he wanted to live in that house, as he was told that it was all locked up for fear of the fury of the demons. He then told them that this was exactly the reason he wanted to live there. He slept there that night and took with him a piece of wood which was inscribed with the Divine name which he placed by his head. In the middle of the night, he was seized by fear as he beheld a man coming to him with a sword in his hand. He asked the Rav, "Who made you an authority over us? And how did you have the audacity to dwell here?" Immediately the Rav got up and showed him the staff which was inscribed with the Divine name. He told them, "This has given me authority over you and your ilk." He ordered him to bring him all the demons which occupied the house. They stood before him; groups and groups of all different kinds. The Rav then screamed at them and made them flee before him as he ran after them while he kept hitting them until they all descended the large well which is called the well of *Harat Elkratz*. He commanded them never to arise from the well and in no circumstance to harm any human. From that day on, they made the building into a synagogue which is called by his name. **Divrei Yosef**

V. Rav Betzalel Ashkenazi

A.

הר' בצלאל אשכנזי ז"ל רב ועצום והיה רבו של הארי' זל'ה' כשבע שנים פה במצרים וחבר שיטות על גמרת כתובות וחולין והגהות על קצת גמרות מהתלמוד והם יבמות נדרים נזיר סוטה זבחים בכורות ערכין תמורה מנחות וחבר דרושים מתוקים מדבש ונופת צופים וש"ת ועלה לא"י ונפטר שם. דברי יסף מר' יוסף סמברי

HaRav Betzalel Ashkenazi, z"l, was an extraordinary individual. He was the Arizal's teacher for seven years, here in Egypt. He composed the *Shitos* on Kesubos and Chulin and annotations to some of the tractates of the Talmud: Yevamos, Nedarim, Nazir, Sota, Zevachim, Bechoros, Arachin, T'mura, and Menachos. He [also] composed *drushim* (homilies) that are sweeter than honey and the drippings of the honeycomb, as well as responsa. He left Egypt and went up to Eretz Yisrael where he died. **Divrei Yosef**

B.

[הרב בצלאל אשכנזי] בן הישיש ר' אברהם אשכנזי אחיו הגדול של הרב הגדול של כל אשכנזי כמה"ר יצחק בצלאל'ס ממשפחה בצלאל. משער הספר שו"ת ר' בצלאל אשכנזי שנדפס בחייו

HaRav Betzalel Ashkenazi was the son of the elder scholar, R. Avraham Ashkenzai, who was the older brother of the Chief Rabbi of all of Germany, R. Yitzchak Betzalel's, from the Betzalel family. **Cover page of the responsa of R. Betzalel Ashkenazi which was printed in his lifetime**

C.

ארץ צבי הרה וילדה מצרים אותו הגבירה. מימי ישראל – הספדו של המשורר הר' ישראל נג'ארה על הרב בצלאל אשכנזי

The precious land [of Israel] conceived and gave birth to him. In Egypt, he reached eminence. **From the eulogy delivered by R. Yisrael b. Moshe of Najara**

D.

עסק הגמרא הקנני מנעורי וימי הנעורים זכו והוו דרופתקי דאורייתא כמה שינות עוררתי מעיני וכמה לילות על עומקה של הלכה לא נתתי שנת לעיני ולעפעפי תנומה וכמה מאכלות הסרחתי שלא אכלתי אותם בעתם על עסק הגמ' וחלבי ודמי שמתני על התורה. שו"ת בצלאל אשכנזי סימן יד

Involvement in the study of gemora took possession of me in my youth. The days of my youth had the merit of being dedicated to labor in the study of Torah. My eyes were denied the pleasures of sleep as I stayed awake, night after night, plumbing the depths of halacha. Because I was so engrossed in Torah study and I was often late for my meals, I frequently was left with only spoiled food. I gave up my body fat and blood for the Torah. **Teshuvos HaRav Betzalel Ashkenazi 14**

E.

(1) התחלתי להשיב ידי על פסקו ז"ל ועל דבריו וביני ביני שמעתי בהתאסף ראשי עם יחד כל רבני הגליל ותלמידיהוֹן ותלמידי תלמידיהוֹן וגזרו גזירת נח"ש שעוד כל ימי עולם לא יעשר אדם לקוח מן העובדי כוכבים אלא כמו שנהגו עד עתה על פי הרמב"ם ז"ל וכמו שכתב הרב הגדול בעל כסף משנה ז"ל בפרק א' מה' תרומות ובאותו הקבוץ היו שני רבותי מהר"ר דוד בן אבי זמרה זצ"ל ומהר"ר ישראל די קוריאל זצ"ל לכן אני משכתי ידי. שו"ת ר' בצלאל אשכנזי א'

As I began to reply to his ruling and statements, I heard that there was a conclave of all of the Rabbis of Galilee together with their disciples and the disciples of their disciples in which they issued a decree together with a writ of excommunication that no one ever take tithes from produce purchased from non Jews. This was based upon the opinion of the Rambam, z"l, as it was described by the author of the Kesef Mishnah, z"l, in the first chapter of *Hilchos Terumah*. In that gathering were my two mentors, R. David ben Avi Zimra, zt"l, and R. Yisrael Di Koriel, zt"l. I have therefore refrained from uttering my own opinion. **Teshuvos Betzalel Ashkenazi 1**

(2) הואיל ונפק מפומיה דמרנא ורבנא ז"ל ראוי לחוש לדבריו ואין ראוי להתיר אלא בהסכמתו אשר היה רב מובהק בדורו ומי כמוהו מורה ומי יתיר לשוק אשה שהיא ערוה לדעתו חלילה. שו"ת בצלאל אשכנזי סימן כ

Since this thing was uttered by our master and teacher, z"l, [the Radvaz,] it is only proper to take his opinion into consideration and not permit this without his consent. After all, he was the greatest expert in his generation. Who can be compared to him! And who can allow marriage to a woman who he considers to be forbidden. **Teshuvos R. Betzalel Ashkenazi 20**

F.

ראיתי בתשובו' הודפסו עתה מקרוב מרב גדול שבדורנו נודע בשערים שמו מהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל. שו"ת תורת אמת סימן טו

I saw responsa which were recently printed by the greatest Rabbi of our generation, a man of great renown, R. Betzalel Ashkenazi. **Teshuvos Toras Chesed 15**

G.

(1) אם רצונו יעשה עמי חסד וישלח לי שטה אחת או שתים אשר הם כוללות במסכתא הזו ומדברים בכל פרטיה כי השטה המקובצת איני שואל כי ידעתי יצטרך לה מר לאיזה פסק . . . אני המר ונאנח עזוז בן לאדוני אבי כהרבי שמעון נחמני זלה"ה.. שו"ת בצלאל אשכנזי סימן כה

Would you please do me a favor and send me a *Shita* (Rabbinic commentary) or two which is in the form of a running commentary to this tractate which explains its every detail. I am not asking you to send me the *Shita Mikubetzes* (collection of commentaries) because I know that you, the master, needs it to render legal decisions. . . . **Teshuvos R. Betzalel Ashkenazi 20**

(2) במה שכתבו הראשונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותים והמה עמודי ההוראה אשר עליהם סומכין כל בית ישראל ואני איני אלא כמעתיק וקרוב לדהינא ואידהן. שו"ת בצלאל אשכנזי ס' ו

[I am merely quoting] the works of the early authorities, z"l, whose waters we drink. They are the pillars of halachic guidance upon which the entire Jewish nation rests. I am only a copyist. [At best,] it is analogous to a person who touches someone whose body is anointed with oil. Some small portion of the oil will inevitably rub off. **Teshuvot R. Betzalel Ashkenazi 6**

(3) ואני אומר דברים אלו מורים באצבע מה בלבו על המפרשים ז"ל ומי יברר לו פסק ההלכה אם לא המפרשים ז"ל הלא המה רש"י ז"ל והתוס' ז"ל ושאר בעלי החידושים והפוסקים ז"ל כי באמת אנן יתמי דיתמי אפי' מפי תלמיד של האמוראים האחרונים ז"ל בלחוד לא גמרינן דאנן כי סיכתא בגודא לגמרא וכי אצבע בקירא לסברא וכי אצבעתא בבירא לשכחה ובזולת פירושי המפרשים ז"ל והפוסקים ז"ל הבאים אחריהם היה הגמרא כדברי הס' החתום לכן אנן אין למדין מהגמ' בלחוד אלא עם פירושי האחרונים ז"ל והפוסקים ז"ל ומי שחולק על דבריהם באומרו שרבינא ורב אשי סוף הוראה ואין להורות הוראה אחרת מכח פלפול חדש במשנה אלא במה שדברו הם הא ודאי דרוח אחרת עמו ודמי למ"ד הרי תורה כרוכה ומונחת בקרן זוית וכו' גם זה אומר הרי הגמרא כרוך ומונח כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד והנכון מה שפי' רש"י ז"ל בסוף הוראה בפ' הפועלים ועיקר הדברים שעד רבינא ורב אשי שלא חברו הגמ' על הסדר היו אחרונים האמוראים חולקים על הראשונים ואמרי' הלכה כבתראי אבל מרב אשי ורבינא ואילך שחיברו הגמרא אין אדם רשאי לחלוק עליהם מעתה אבל לחדש דינים במה שלא דברו הם רשאיין הן וכל החולק על דבריהם כחולק על האמוראים וחייב מיתה וכבר כ' הראב"ד ז"ל שאם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת גאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתינו לפרש הענין בדרך אחרת כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת וזה דבר שאין נמצא ע"כ. שו"ת בצלאל אשכנזי סימן א

And I say that statements like that clearly indicate his true opinion of the commentators, z"l. Who is going to clarify the halacha for him, however, if not the commentators, z"l, such as Rashi, z"l, and the authors of the Tosefos, z"l, and the other insightful commentators and *poskim* (legal authorities)! For in truth, we are the orphans of orphans. We are not even students of the students of the latter Amoraim, z"l. We are like the [proverbial] peg in a wall in respect to the study of Gemara, like a finger in wax as regards logical argument, and like a finger in a pit as regards forgetfulness. (Eiruvim 53a) If it would not be for the works of the commentators, z"l, and the works of the *poskim*, z"l, who came after them, the Gemara would be a closed book. For that reason, we do not study the text of the Gemara alone, but in conjunction with the commentaries of the latter sages, z"l, and the *poskim*, z"l. Anyone who disagrees with them by invoking the statement (Bava Metziah 86a), "R. Ashi and Rabina conclude [authentic] teaching," and

opines, therefore, that no one can make any ruling based upon a new *pilpul* (logical argument) in his interpretation of the Mishna, but rather only on what they explicitly stated, is of another (heretical) mindset and is likened to the person (King Yanai, the Sadducee, see Kiddushin 66a) who said, "The Torah is rolled up and lying in the corner. Anyone who wants to study may do so." This man here says the same thing, "The Torah is rolled up and lying in the corner. Anyone who wants to study may do so." The correct interpretation of, "R. Ashi and Ravina conclude [authentic] teaching," is that of Rashi, z"l, who states that until Rav Ashi and Ravina, who put the Gemara together in its present form, when the later authorities would disagree with an earlier authority, we would rule like the later authority. From R. Ashi and Ravina and on, however, no one is permitted to disagree with them. It is permitted, however, to make new rulings in areas where [Rav Ashi and Ravina] did not themselves issue rulings. Anyone who disagrees with the [later commentators or *poskim*] is tantamount to disagreeing with Amoraim and has committed a crime that carries with it the death penalty. The Ravad, z"l, has already written, "If anyone disagrees with a Gaon simply because he holds another opinion, it is considered as if he erred in his knowledge of the Mishna. We have no right to disagree with a Gaon unless we bring incontrovertible proof. This is something which is highly unlikely."

Teshuvot R. Betzalel Ashkenazi 1

H.

(1) איש אלקים קדוש עסקן ורב פעלים קנא ונוקם מציל עשוקים ומנהיג גדול. המשורר ר"י נגארא בהספדו על ר"ב אשכנזי

[He was] a holy man of G-d who devoted himself to the community and accomplished much good. He passionately fought against injustice and rescued the oppressed and exploited. He was an outstanding leader. **From the eulogy delivered by R. Yisrael b. Moshe of Najara**

(2) בעת ההיא (בערך שנת שי"ח) שלח השולטן שולימאן מצרימה את מחמד פחה למשנה למלך ומושל המדינה, ובימיו נאסף על עמיו השר הנגיד על כל היודים במצרים ר' תאג'יר, ובמקומו שלחה עדת קושטא את ר' יעקב בן חיים למשפחת "תלמיד" לנגיד. בבואו העירה התיצב לפני המושל ויכירהו לנגיד ע"פ פקודת הממשלה וילבישהו בגדי שרד, וביום השבת אחר התפלה הלכו ראשי העדה ובראשם הרב אשכנזי להקביל פניו, אך הנגיד לא נהג בהם כבוד ולא התנהג עמם כשורה, ויחר לרב הראשי מאד וישסע אותו בדברים. הנגיד מצדו השיבהו דברי חרופים וגדופים עד אשר לא ידע הרב לשלוט ברוחו וינדה את הנגיד בחרם ויצא בחרי אף. כראותו זאת מהר הנגיד ללכת אל ארמון השר מחמד להלשין את הרב אשכנזי שלא חס על כבוד המלכות. וכאשר נודע הדבר להרב השכים גם הוא ביום הראשון ללכת אל ארמון המשנה אשר ידע אותו מלפנים ובידו ספר התנ"ך וידבר באזניו כדברים האלה: יודע לאדוני השר כי מן היום אשר נפלה עטרת מלכותנו וגלינו בין העמים הננו מוזהרים שלא יזיד שום איש ישראלי לכנות את עצמו בשם מלך כי לכם המלוכה. והנה האיש הבא מחדש מעיר הבירה יעקב בן חיים "תלמיד" מכנה א"ע בשם "נגיד" שהוא שם משותף למלך כי כן כתוב בשמואל "לנגיד על עמו" [ש"א י"ג י"ד] ומתרגמים "למלכא על

עמא" ובאמרו זאת הראה לו בתנ"ך. ויוסף עוד לאמר: אנכי כבר פייסתי אותו בדברים והנני ממנהר לגלות את אזני אדוני המשנה. ויהי כשמוע מחמד פחה את זאת לקח את תאר "נגיד" ממנו ושם לחק לבלתי ימנה עוד שום איש יהוד הבא מעיר הכירא בשם נגיד כ"א ג'יליבי (אסטניס) ובכך בטלה משרת הכבוד האחרוני שהיתה לכנסת ישראל בגלות אחרי עמדה חמש מאות ושמונה שנה ונוטל כבוד "נגיד" גם זה מבית חיינו המוסד הקדוש אשר הוקם בישראל עוד טרם נתבטלה הנשיות בבל. ס' דברי יוסף לר' יוסף סמברי פרק ל"ט)

At that time, [app. 1558,] the Sultan Suleiman transferred to Egypt Mahmed Paha, his vizier, to be the governor of that land. In his term of office, the Nagid, the leader of all of Egyptian Jewry, R. Tajir, died. In his place, the community of Constantinople sent R. Yaakov b. Chaim of the family *Talmid* to become Nagid. When he came to the city, he stood before the potentate and he recognized him to be the Nagid according to the directives of the government, and clothed him with the raiment of nobility. On Shabbos, after the prayer service, the leaders of the community led by HaRav [R. Betzalel] Ashkenazi came to greet him. The Nagid, however, did not act towards them with respect and did not treat them properly. The Chief Rabbi was incensed and verbally tore him apart. The Nagid responded with words of humiliation and curses. It reached such a state that the Rav could not hold himself back and excommunicated the Nagid and then left in a fit of anger. As soon as the Nagid saw this, he hastened to the palace of the governor to report to him how Rav Ashkenazi had slighted the honor of the government. When the Rav became aware of what was happening, he, too, arose early Sunday morning to go to the palace of the vizier [and governor], a person whom he knew for a long time. He carried with him a *Tanach* (Hebrew Bible). In a private audience, he told him, "My master, the prince, knows that from the day the crown of our kingdom fell and we were exiled amongst the nations, we were careful that no Jew has the audacity to call himself *king*. For, only to you does kingship belong. But behold this man who just came to the capital city, Yaakov ben Chaim *Talmid*, has given himself the title *Nagid* which is synonymous with the term *king*. This is evident from the Book of Samuel (I 13:14) as the Targum translates the verse, 'Lord has commanded him to be a *Nagid* over his people' as *king* over his people." As he said it, he showed him the *Tanach*. To this, he added, "I have already rebuked him and he is now hastening to tell it directly to my master the vizier." As soon as he heard this, Ahmed Paha removed the title *Nagid* from [Yaakov ben Chaim] and formally made it into a law that no Jew may come from the capital city bearing the title *Nagid*, but rather with the title *jilibi* (gentleman). This is how the last honorable position of the Jewish people came to an end. After five hundred and eighty years, the honorable title of *Nagid* was removed from us, a holy office which came into being even before the royalty (Nasi- Resh Galusa) had ceased from Babylon. **Divrei Yosef**

I.

שאלה ראובן דר בעזה וממונו בעזה וכל עסקו ומתנו בעזה ופורע המס שלו בחברון לפי שהיו אבותיו דרים בחברון ונכתבו שם בפנקס של חברון תוב"ב לפרוע מס המלך לאווקף של חברון ועברו כמה שנים שלא שאלו מהם תושבי עזה דבר ועתה מקרוב קמו אנשי עזה ושואלים מראובן שיפרע עמהם המס וכל דבר הנוגע בעיר לפי שהוא דר עמהם ומשאו ומתנו וכל מחיתו הוא בעזה . . . תשובה הדין עם הקהל ואין בדברי ראובן ממש . . . הדין ברור שראובן חייב במסים ובכל צרכי עזה כשאר תושבי עזה ואם יתן כתף סוררת ולא ישמע לקול דברי התורה הזאת מחוינא ליה בסלוא דלא מבע דמא נגד בית קדשנו ותפארתנו ואם ישמע לקולנו הוא מבורך מפי השוכן בכותל הזה. שו"ת בצלאל אשכנזי סימן לו

A question was asked regarding the case of Reuven who lived in Gaza, the place where he held his property and conducted his business. He paid taxes, however, to the municipality of Hebron which was the domicile of his forefathers. His name was written in the tax register (*pinkus*) of the city of Hebron and the taxes which the king demanded, he paid to the local potentate. This situation has lasted for many years and during this whole time, the residents of Gaza did not make any demands from him for his fair share of the taxes. Recently, however, the residents of Gaza stood up and asked him to share in the local tax burden, since he did live there and his entire livelihood was based in the city. . . . **Teshuva:** The community is correct and Reuven's arguments have no merit. . . . The law is clear that Reuven is required to pay the taxes and contribute to all of the needs of Gaza just like any other resident. If he refuses and pays no heed to this ruling, he should be excommunicated . . . If he does listen, he will be blessed from the One who dwells by this wall. **Teshuvot HaRav Betzalel Ashkenazi 36**

J.

על אשר בא החכם השלם נודע ביהודה ובישראל כמוהר"ר בצלאל נר"ו, ויצא ממכון שבתו ומסבו הר ציון זה שכן בו להמציא לעניי העיר תרופה, בראותו אותם ברעב עטופה. . . . גם אתכם בני א-ל חי מהרו עשו כמונו לתת חלק טוב ומנה הראויה להתכבד אם לפי הצורך אשר יצטרך להעמיד הבהכנ"ס שלא יחרב . . . ואם להחיות רוח שפלים הומים ונוגים הוגים בתורת ד' . . . כי לכך יצא ממסבתו וממכון שבתו לולי החולשה אשר עכבתו. מי השלוח – מימי ישראל, מר' ישראל נג' ארה בשם ק"ק דמשק

The perfect sage, who is renowned throughout the entire Jewish world, R. Betzalel, may the Compassionate One protect him, seeing how the poor of [Jerusalem] were gripped with hunger, left his abode, Mount Zion, in order to provide sustenance for them and arrived here. . . . You, the children of the living G-d, should also hasten and follow our example and give a goodly portion and an honorable gift which is needed in order to prevent the synagogue from becoming desolate. . . . and to provide life for those down trodden souls who devote themselves to G-d's Torah. . . . For this reason, he has left the comfort of his home despite his physical weakness. **A fundraising letter from R. Yisrael b. Moshe of Najara in the name of the Damascus community**

K.

וכאשר שמוע שמעתי מפטירת החכם השלם נזר החכמים כמוהר"ר בצלאל אשכנזי זלה"ה, אשר נפטר בירושלים, ירד עיני דמעה ועפעפי נזלו מים עד אגלים . . . כי יצא ממכון שבתו מארץ מצרים לתת לו ניר בירושלים, ולחזק צדקה ביד חזקה, ולהקים את סוכתה הנופלת, בהמציא טרף לפני ד' היושבים לאכול ולשובעה למכסה ולמחסה, כי שומעו הולך בכל המדינות ואבל בכל פנות . . . שבר כזה מאז לא קם מן גדליה בן אחיקם . . . מימי ישראל – הספדו של הר' ישראל נגארה על הרב בצלאל אשכנזי

When I heard about the passing of the perfect sage, the crown of scholars, R. Betzalel Ashkenazi, z"l, who died in Jerusalem, I burst into tears; the teardrops forming pools on the ground below. . . . He left his abode in Egypt to leave over his legacy in Jerusalem and to immensely strengthen the charities there. He restored the fallen glory as he provided food, clothing and shelter for those who dwell [in Jerusalem] in the presence of G-d. The news of his passing spread throughout every city and there was mourning in every corner. . . . A crushing blow of this magnitude has not occurred [to the Jewish people] since the passing of Gedaliah ben Achikam. **From the eulogy delivered by R. Yisrael b. Moshe of Najara**